

до місцевих умов; впровадження інтенсивних технологій утримання худоби і засобів механізації виробничих процесів на фермах; підвищення продуктивності тварин; удосконалення економічних відносин між виробниками молочної сировини і підприємствами з її переробки; впровадження досягнень науково-технічного прогресу на всьому шляху проходження молока та продуктів його переробки від виробника до споживача.

Список використаних джерел:

1. Аграрний сектор економіки України (стан і перспективи розвитку) / [Присяжнюк М.В., Зубець М.В., Саблук П.Т. та ін.]; за ред. М.В. Присяжнюка, М.В. Зубця, П.Т. Саблука, В.Я. Месель-Веселяка, М.М. Федорова. – К.: ННЦ ІАЕ, 2011. – 1008 с.
2. Васильчак С.В. Виробництво молока та перспективи його розвитку / С.В. Васильчак, О.Р. Жидяк: Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.1. – 99-106 с.
3. Все про молоко [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.agribusiness.kiev.ua/img/zstored/files/analitics/dairy sector report.pdf>.
4. Економіка виробництва молока і молочної продукції в Україні: Моногр. / За ред. П.Т.Саблука і В.І.Бойка. – К.: ННЦ ІАЕ, 2005. – 340 с.
5. Місюк М. В. Ринок продукції скотарства. Монографія / М. В. Місюк. – К.: ННЦ ІАЕ, 2012. – 330 с.

Рецензент – д.е.н., професор Чикурикова А.Д.

УДК 336.132

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Зеленський А.В., асистент

Подільський державний аграрно-технічний університет

Низька ефективність фінансово-кредитних регуляторів в аграрному секторі економіки призвела до гальмування в розвитку сільськогосподарського виробництва України, що в свою чергу негативно впливає на економіку держави в цілому.

У статті розглянуто характерні особливості проведення ринкових трансформацій в аграрному секторі економіки. Визначено основні передумови становлення системи фінансового регулювання аграрного сектору економіки України. Висвітлено основні етапи розвитку форм та інструментів здійснення фінансового регулювання аграрної галузі. Проведення дослідження дасть змогу, з урахуванням існуючого досвіду та аналізу сучасного стану, здійснити пошук резервів для підвищення ефективності системи фінансового регулювання аграрного сектору України.

Low efficiency of financial and credit controls in the agricultural sector led to a slowdown in the development of agricultural production in Ukraine, which in turn has a negative impact on the economy as a whole.

The paper considers the characteristics of market transformation in the agricultural sector. The basic premise of a system of financial regulation of the agricultural sector of Ukraine. The basic stages in the development of forms and instruments of financial regulation of the agricultural sector. This study will make it possible, given the current experience and analysis of the current situation, search for reserves to improve the system of financial regulation of the agricultural sector of Ukraine.

Постановка проблеми. Аграрний сектор – одна з найважливіших сфер матеріального виробництва, в якій створюються матеріальні блага рослинного і тваринного походження для забезпечення населення продуктами харчування, а промисловості – сировиною.

Аграрний сектор посідає досить важливе місце в економіці суспільства. Від його розвитку залежить нормальне функціонування всього господарства країни і добробут людей. Розвиток же самого аграрного сектору залежить від тієї частки економічних відносин, які складаються в ньому.

Успішний розвиток аграрного сектору економіки можливий за умови, що тут є можливість сформуванню достатню масу фінансових ресурсів для забезпечення інноваційної матеріально-технічної бази товаровиробників.

Але поки що аграрний сектор економіки не виведений з кризового стану. Складна ситуація викликана, насамперед, незавершеністю розпочатих аграрних реформ, ігноруванням проблем розвитку сільських територій в процесі аграрних трансформацій, відсутністю зваженої державної політики розвитку села та механізмів її реалізації [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам ефективності функціонування системи фінансового регулювання аграрного сектору присвячено праці вітчизняних науковців: В. Андрійчука, П. Гайдучького, М. Дем'яненка, С. Дем'яненко, С. Зорі, П. Лайка, С. Майстро, М. Маліка, О. Могильного, О. Непочатенко, В. Онегіної, П. Саблука, та інших. Проте, зростання значущості аграрного сектору України спричиняє необхідність проведення подальших досліджень з метою пошуку можливостей державного впливу на збільшення обсягів виробництва сільгосппродукції, покращання її якості, зростання надходжень від її експорту, забезпечення населення екологічно чистими продуктами харчування, забезпечення відродження сільських територій.

Постановка завдання. Таким чином, з огляду на зазначене, особливої актуальності набуває проблема ефективності функціонування системи фінансового регулювання аграрного сектору. Метою цього дослідження є аналіз особливостей становлення та розвитку системи фінансового регулювання аграрного сектору України для подальшого визначення пріоритетних напрямів, форм та інструментів фінансового регулювання цієї сфери економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Очевидно, що говорити про ефективну систему фінансового регулювання та стимулювання підприємницької діяльності в аграрному секторі України передчасно, зважаючи на розрізненість заходів, які здійснюються в цьому напрямі. Економічні відносини в аграрному секторі досить специфічні, бо виникають вони з приводу привласнення й використання землі як основного фактору виробництва. Це, в свою чергу, відрізняє аграрний сектор від інших галузей народного господарства [4].

Особливості аграрного сектора полягають в тому, що:

- по-перше, на відміну від промисловості, для якої земля є лише загальною умовою функціонування в сільському господарстві, земля – головний об'єкт виробничих відносин і основний засіб виробництва;
- по-друге, для сільського господарства характерним є збіг часу виробництва і робочого періоду, що породжує сезонний характер виробництва;
- по-третє, в сільському господарстві тісно переплітаються економічні і природні процеси відтворення. Тому кінцевий результат є сума зусиль людини і природи;

- по-четверте, складність і різноманітність економічних зв'язків, породжених входженням сільського господарства до АПК, а також переплетінням різноманітних форм власності.

Дослідники виділяють два етапи аграрних трансформацій в Україні: перший – 1991 - 1999 рр.; другий - після 2000 р. Під час першого етапу було створено передумови для роздержавлення і приватизації землі та іншого майна колективних і державних сільськогосподарських підприємств та їхньої реорганізації. Колгоспи і радгоспи реформувались у колективні сільськогосподарські підприємства (КСП), що розпайовували належну їм землю і майно між своїми членами. Власники паїв отримали право вийти з господарства й організувати виробництво на власний розсуд. Проте такі дії стримували відсутність у селян досвіду самостійного господарювання належних теоретичних і практичних напрацювань щодо становлення приватного сектора в перехідній економіці, несприятлива економічна ситуація в країні, несхвальне ставлення чиновництва і певної частини членів сільських громад [3].

Для стимулювання приросту реалізації сільськогосподарської продукції, починаючи з 1992 р., було встановлено мінімальний обсяг поставок у рахунок держзамовлення в розмірі менше 70 % від середньорічного показника, досягнутого за 1986 – 1990 рр., з оплатою його за існуючими закупівельними цінами. А продукція, що реалізується понад цей рівень, повинна була сплачуватися за цінами, які в півтора і більше разів вищі, залежно від її виду і дефіцитності [1].

Повільно реформувалися й механізми функціонування аграрного сектора. Радянська практика закупівель основних видів сільськогосподарської продукції до державних ресурсів використовувалася до 1997 р. Закупівлі здійснювалися за рахунок безвідсоткових бюджетних позичок та із застосуванням регулювання цін. В умовах постійної інфляції, що супроводжувалася гіперінфляцією, у 1992-1993 рр. відбулося безпрецедентне зростання цінового диспаритету. Якщо у 1990 р. для придбання однієї тонни дизпалива треба було продати 0,2 т зерна пшениці, то у 2003 р. - 4,6 т, а у 2004 р. - 6,0 т, тобто, відповідно, у 23 і 30 разів більше. Подібне відбувалося і в закупівлі мінеральних добрив, інших виробничих ресурсів.

Аграрний сектор, як і будь-яка галузь економіки, дуже чутлива до регуляторних дій органів державної влади. Саме з цією метою, відповідно до Указу Президента України від 15 грудня 1999 р. № 1573/99 «Про зміни у структурі центральних органів виконавчої влади» на базі Міністерства агропромислового комплексу України, Державного комітету рибного господарства України, Комітету з питань садівництва, виноградарства та виноробної промисловості України та Комітету харчової промисловості України було утворено Міністерство аграрної політики України, у структурі якого почав працювати Департамент реформування сільського господарства, а в регіонах – обласні центри та районні відділи реформування сільського господарства.

Основними завданнями центрів реформування стали:

- врегулювання відносин власності;
- формування інфраструктури аграрного ринку;
- моніторинг, аналіз та прогноз аграрної реформи.

Непослідовність і самоплинність трансформаційних процесів на першому етапі реформування стали причиною різкого занепаду сільськогосподарського виробництва. У 1999 р. обсяг валової сільськогосподарської продукції в усіх категоріях господарств становив 49 % від рівня 1990 р., у тому числі в сільськогосподарських підприємствах – 28%. У господарствах населення обсяги виробництва збереглися майже на рівні 1990 р. (98 %).

У 2000 р. розпочався другий етап аграрних трансформацій, який пов'язують із грудневим 1999 р. Указом Президента України «Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки». Відповідно до Указу, земельні паї трансформувалися у приватні земельні ділянки, що мали конкретно визначені фізичні межі. Власники сертифікатів на право власності на земельну частку (пай) поступово обмінювали їх на державні акти на право приватної власності з виділенням земельних ділянок в натурі. При цьому, частина селян вилучала свої ділянки з метою самостійного господарювання. Колективні підприємства ліквідовувалися і на їхніх виробничих фондах і приватних земельних ділянках селян створювалися нові виробничі формування: товариства з обмеженою відповідальністю, фермерські господарства, сільськогосподарські виробничі кооперативи, акціонерні товариства відкритого й закритого типу, особисті селянські господарства [5].

Заходи державної політики орієнтувалися на відродження великотоварного виробництва. Поряд із традиційними виробничими дотаціями для сільськогосподарських підприємств були запроваджені: пільгові кредити (часткова компенсація ставки за кредитами комерційних банків), підтримка цін через заставні закупівлі зерна й інтервенційні операції, низькі відсоткові ставки на лізинг сільськогосподарської техніки, постачання пального та добрив за цінами, нижчими від ринкових, податкові пільги. Переважна більшість цих заходів не була доступною малим і середнім виробникам корпоративного сектора та особистим селянським господарствам.

У 1999 р. було запроваджено фіксований сільськогосподарський податок (ФСП). Він замінив понад як десять різних податків і платежів (згодом частина з них була відновлена), ставши досить помірним податковим навантаженням і зручною нормою оподаткування для тих, хто нею користується. Платниками ФСП є індивідуальні та корпоративні виробники з підприємницьким статусом, у яких частка сільськогосподарського товаровиробництва за попередній податковий (звітний) рік дорівнює або перевищує 75 %. ФСП розраховується у відсотках від нормативної оцінки сільськогосподарських угідь [6].

При переході на фіксований сільськогосподарський податок податковий тиск на сільськогосподарських товаровиробників зменшився у 3-4 рази. Непряма державна підтримка товаровиробників здійснювалася також через спеціальні механізми використання податку на додану вартість. Стимулювалась експортна діяльність через імпорتنі тарифи і квоти, експортні субсидії.

Система державної підтримки почала формуватися на другому етапі аграрних трансформацій. Серед механізмів державної підтримки застосовуються: цінове регулювання; виробничі дотації; субсидії на придбання ресурсів; податкові субсидії; кредитна підтримка; фінансування загальних послуг і програм сільсько-

го розвитку. У 2004 р. після ухвалення Закону «Про державну підтримку сільськогосподарства України» було запроваджене цінове регулювання ринку найважливіших видів сільськогосподарської продукції через уведення мінімальних закупівельних цін (зернові, насіння соняшнику, тваринницька продукція) та бюджетних субсидій за проданих переробним підприємствам тварин. У 2005 р. для проведення цінової політики було створено Аграрний фонд, який намагався проводити регулювання шляхом державних інтервенцій на ринках сільськогосподарської продукції. Проте, для ефективної підтримки цін на ринку, Аграрному фонду постійно бракує фінансових ресурсів, прозорості в діяльності та ефективного використання виділених коштів [3].

З 2003 р. для підтримки галузі тваринництва було введено доплати за збережене поголів'я корів м'ясного та молочного напрямку, овець та кіз тощо. Для отримання виробничих дотацій встановлювалася мінімальна кількість тлів на одне підприємство, що суттєво обмежувало права дрібних виробників. Основною метою доплат було недопущення скорочення поголів'я сільськогосподарських тварин та їхнього масового забою, проте попри встановлені механізми доплат скорочення поголів'я худоби продовжується.

У 2006 р. були запроваджені виробничі дотації у рослинництві: бюджетні виплати на гектар сільськогосподарських культур (зернові, ріпак, льон). Ці дотації надаються на підставі даних про площу, засіяну для отримання врожаю. Погектарні платежі мали на меті утримати виробників від скорочення посівних площ і частково компенсувати їхні витрати.

Через фінансову кризу та необхідність виконання вимог СОТ в останні роки обсяги фінансування сільського господарства з бюджету були значно скорочені. У 2009 р. розміри бюджетної підтримки аграрного сектора, скоротились у 1,5 рази, порівняно з 2008 р. Практично повністю призупинено фінансування програм сільського розвитку.

Після 2009 р. розміри бюджетної підтримки за окремими програмами поступово відновлюються. Однак залишилася і поглиблюється нерівномірність доступу виробників до бюджетних коштів. Це умовлено нечіткістю правил надання підтримки та непрозорістю механізмів розподілу коштів, що відкриває можливість надання преференцій. Більшість субсидій спрямовується корпоративним господарствам, які мають значний політичний вплив на розподіл бюджетних коштів. Водночас, саме малі та середні виробники виконують функції забезпечення культури землеробства, збереження культурних і господарських традицій сільського розвитку, утримання зайнятості в сільській місцевості та вносять значний вклад у формування продовольчих ресурсів держави.

Висновки. Все це засвідчує, що наразі ефективної системи фінансового регулювання та стимулювання підприємницької діяльності в аграрному секторі економіки України не створено, відтак важливим є пошук шляхів, які дозволили б це зробити.

Головним недоліком фінансового регулювання розвитку аграрного сектору можна назвати надмірну диференціацію бюджетних коштів за окремими програмами, які не мають ознак системності. Відтак його ефективність недостатня, що засвідчують тренди динаміки валового виробництва продукції в порівнянні з обсягами виділених із бюджету коштів на фінансування його розвитку.

На державному рівні мають бути також задіяні довгострокові програми субсидування аграрного сектору, які б передбачали оптимізацію як розв'язання першочергових проблем сільськогосподарського виробництва, так і розвиток сільських територій з переорієнтацією такої підтримки на користь соціальних програм, що не буде суперечити вимогам СОТ.

Тому з урахуванням існуючого досвіду та сучасного стану, подальші дослідження системи фінансового регулювання аграрного сектору України будуть спрямовані на визначення пріоритетних напрямів, а також пошук ефективних форм та інструментів фінансового регулювання цієї галузі.

Список використаних джерел:

1. Постанова Верховної Ради Української РСР «Про Програму надзвичайних заходів щодо стабілізації економіки України та виходу її з кризового стану» від 3 липня 1991 р. № 1291-ХІІ // ВВР УРСР. – 1991. – № 36. – С. 473.

2. Баришевська І.В. Механізми державного регулювання аграрного сектору економіки України / І.В. Баришевська // Регіональна бізнес-економіка та управління. – 2011. - №1. – с. 67-72.

3. Українська модель аграрного розвитку та її соціоекономічна переорієнтація: наук. доп. / О.М.Бородіна, В.М.Гаєць, А.О.Гуторов та ін.; НАН України, Ін-т екон. та прогнозів. – К., 2012. – 56 с.

4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.br.com.ua/kurs/Dergh_reguluvanya/26982.htm?dl.

5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://econjournal.vsau.org/files/pdfa/1561.pdf>.

6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ardu/2010_1/doc/3/06.pdf.

Рецензент – д.е.н. Лаврук В.В.

УДК 368.03:336.71:336.76

ВЗАЄМОДІЯ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ ТА БАНКІВ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМ ФІНАНСОВОГО ПОСЕРЕДНИЦТВА НА ГРОШОВОМУ РИНКУ

Зоря О.П., к.е.н., доцент; Зоря С.П., к.е.н.; Галінська Т.С., к.е.н.

Полтавська державна аграрна академія

Досліджено стан та особливості функціонування фінансових посередників на грошовому ринку. Узагальнено теоретичну базу тематики наукового дослідження, що дало змогу здійснити ідентифікацію сутності поняття «взаємодія страхових компаній та банків». Проведено аналіз динаміки активів й видів основних фінансових посередників в Україні, визначено особливості і проблеми їх функціонування та взаємодії на грошовому ринку. Здійснено аналіз основних моделей взаємодії за рівнем інтеграції страховиків і банків при здійсненні банківського страхування. Визначено основні аспекти взаємодії страхових компаній та банківських установ в контексті підвищення їх конкурентоспроможності і ефективності функціонування фінансового сектору економіки.

Being and features of functioning of financial mediators is investigational in a money-market. Generalized theoretical base of subject of scientific research which enabled to carry out authentication of essence of concept «cooperation of insurance companies and banks». The analysis of dynamics of assets and types of basic financial mediators is conducted in Ukraine, features and problems of their functioning and co-operation are certain at the money market. The analysis of basic models of co-operation is carried out after the level of integration of insurers and banks in the context of bank insurance. Certainly basic aspects of co-operation of